

religije prošlosti

vladimir momčilović

»MAJANSKA RELIGIJA« — Aleksandar Bošković, Edicija Koreni, knj. 6, KTRZ OPUS, N. Beograd, 1988. s. 157.

Majanska civilizacija je obavljena auroom mističnog i misterioznog za šta nema previše opravdanja, s obzirom na izuzetak napredak koji su mezoameričke, i posebno majanske, studije učinile u periodu nakon II svetskog rata. Međutim, u tom pravcu, zanimljivo je, u izvesnoj meri se kreće i ova knjiga bez obzira na autorov decidan stav da za to nema opravdanja.

Autor je knjigu podelio uz predgovor i uvod na šest tematskih celina koje se mogu čitati i kao samostalne studije što je svojevrсна zamka kako za čitaoca, tako i za samog autora, jer samostalnost delova i njihov pojedinačni kvalitet ne garantuju kohezio i jedinstvo knjige niti, u svakom trenutku, omogućavaju jedinstvenu ocenu o njenom kvalitetu. Knjiga je praćena sa 33 odlične ilustracije (mahom u boji) i nekoliko mapa područja, hronoloških tabela, indeksom božanstava koja se pominju u knjizi, rezimeom na engleskom jeziku i pregledom referenci i bibliografije.

Analiza ovog dela otpočinje sa samim naslovom knjige. »Majanska religija« je neadekvatan naziv dela, jer, iako je autor najbolje upoznat sa ovom oblašću života i verovanja starih Maja, taj deo knjige zahvata manje od polovine rada. Nasuprot ovom naslovu, svakom onom čitaocu koji je pročitao knjigu nameće se bar okvirni naslov »majanska civilizacija«, a stručnjaku, kakvih je na žalost u našoj zemlji vrlo mali broj, naslov — »Život i verovanja pretkolumbovskih naroda Mezoamerike«. Dva su, verovatno, razloga naslovi »majanska religija«. Prvi, da autor još uvek nije dovoljno stručno i naučno osposobljen da se poduhvati komparativnog istraživanja osobenosti, sličnosti i razlika života i verovanja većeg broja kultura na tlu Mezoamerike, a drugi je — da je u savremenom trenutku mnogo probitačnije i tržišno isplativije (čitaj — bolje se prodaje!) knjigu nasloviti ovim naslovom, pa stoga i nije čudo da se ona gotovo u svim knjižarama ne prodaje među naučnim, istorijskim ili delovima iz oblasti filozofije religije već među mnogobrojnim knjigama o proročanstvima, astrologiji, horoskopima, zagrobnom životu i sl., čime joj se oduzima određen kvalitativni nivo.

Iako je Boškovićeva knjiga u svojoj suštini vrlo prihvatljiva, informativna i naučna (štaviše u pojedinim svojim delovima daleko stručnošću prevazilazi kvalitet bilo kojeg u Jugoslaviji dosad objavljenog teksta o Majama čime se prosečnom čitaocu može učiniti i odveć stručnom i naučnom), i što nikako ne treba zaboraviti — *prva i jedina* je (a samim tim i autor nije imao mogućnosti za upoređivanje), »Majanska religija« je knjiga koja ima i podosta sitnijih ili krupnijih nedostataka, grešaka i nepreciznosti, na koje ovaj prikaz mora da ukaze.

Prve od njih su već u predgovoru. Autor navodi (s.10) da su Maje »upražnjavale kulturne obrasce koje srećemo i u drugim delovima sveta (kalendar sa posebnim interesovanjem za kretanje Venere u nekim aspektima nalik na drevni kineski; feudalna organizacija poput evropskih državnica početkom srednjeg veka...«. Majanski kalendar nije bio zasnovan samo na kretanju Venere, već i Jupitera i Marsa (pa čak verovatno i Saturna) i po tome mnogo više je sličan sumerskom nego kineskom (u suštini lunarnom); organizacija majanskog društva i majanskih gradova — državnica mnogome više slični onoj iz antičke Grčke nego feudalnoj organizaciji ranog srednjeg veka gde ne postoje gradovi — državnice, posebno zato što se (posebno od strane savremenih američkih arheologa i istoričara) olako preuzima monarhijsko uređenje majanskih (i ostalih mezoameričkih) država, a u nauci je već rela-

tivno odavno poznato da se radi o rodovskom društvu sa izbornim poglavcima. Još jednom spominjući kalendar (s.11), autor govori o »kombinaciji svetog kalendara od 260 dana (tonalpohualli) i »približne godine« od 365 dana...«, pogrešno navodi nazive: tonalpohualli je sveti kalendar kod Asteka; kod Maja se on naziva tzolcin (colkin), a približna godina je haab i nije približna — Majanska godina je vrlo precizna: 365,242129 dana (pri čemu je greška ostatka: 69) za razliku od naše, gregorijanske koja iznosi: 365,242500 (pri čemu je greška ostatka: 303), što znači da je tačnija za faktor 5. (U našem kalendaru korekcionni ciklus iznosi 1505,15 godina, a kod Maja je on tačniji i iznosi 1508. Maje su znale da on iznosi precizno 1507,03 godine, ali su izabrale 1508 kao broj s kojim je lakše računski manipulirati.)

Takode, autor (s.10) ne precizira neke podatke o terminu Mezoamerika Paula Kirchhoffa, a to je da je termin iako nastao 1942. godine, postaje poznat i koristi se tek od 1952. godine kada je njegov tekst »Mesoamerica« objavljen (preštanpan) u zborniku »Heritage of Conquest — The Ethnology of Middle America« u Glencoeu i da južna granica Mezoamerike je, koju on ne navodi, u geografskom smislu, reka Lempa u istočnom Salvadoru, zapadna — reka Ulua u zapadnom Hondurasu, a na istoku reka Panuko oko svoga ušća u Belizeu (nekadašnjem Britanskom Hondurasu).

Autor iako govori o prvim istraživačima u Uvodu, ne daje korektnu podatke. Tako, na primer, rasprava na španskom dvoru između Bartolomé de Las Casas (branioca Indiosa i protivnika španskog osvajanja Latinske Amerike) i Juana Ginés de Sepúlveda (velikog pobornika osvajanja i nasilne hristijanizacije) nije dovoljno dobro i precizno objašnjena, a između ostalog i godina je netačna — proces je otpočeo 1548., ali je suočenje bilo tek 1550, tako da je nakon rasprave, 2. avgusta 1550. godine, kralj i car Karlo V zabranio dalja španska osvajanja Amerike, ropstvo na američkom kontinentu i već 1556. godine proglasio naziv Nova otkrića (Nuevos descubrimientos) umesto termina osvajanja (Conquista), pri čemu je na takvu odluku znatno uticao predsedavajućeg raspravi — dominikanca Dominga de Sota, profesora prava Univerziteta u Salamanci.

Jedan od metodoloških problema koji se pojavljuje u knjizi je i tzv. »meksički model« J. Erica S. Thompsona, verovatno najvećeg majaniste (majologa, majjistika) ovoga veka koji je tražio analogiju sa obiljem podataka o životu i verovanjima Asteka i ostalih mezoameričkih civilizacija. Iako se u Uvodu (s.18) suprotstavlja Thompsonovom metodu, pa čak i pomalo ironično izjavljuje »jedna od osnovnih njegovih pretpostavki jeste i »organizovana« religija Maja; i ponekad zaista izgleda kao da ih je zamišljao poput dobrih anglikanaca, kako u određeno vreme i na određenom mestu izvršavaju svoje verske dužnosti«, i on zastupa u knjizi gotovo istu ideju — da su Maje — u određeno vreme i na određenim mestima vršile svoje verske rituale, ne pokušavajući ni da ispita da li je to tačno i ukoliko jeste (a istraživanja pokazuju da jeste) — koji su uzroci takvom ponašanju. Takode, isuviše često se autor povodi za istraživanjima Michaela D. Coea i Miguela León-Portille (čiji je rad objavljen u Sarajevu, 1979. na srpskohrvatskom jeziku), pa čak i nektirički pripisuju Majama, ono što je utvrđeno za Asteka. (Jedna od takvih grešaka koja se kroz knjigu neprestano provlači je naziv majanskog boga Kukulcana, kod naroda Maja-Kiče poznatog kao Gukumac, kojeg autor neprestano naziva njegovim astečkim nazivom, doduše mnogo poznatijim, Kecalkoatl. Takode,

i struktura ove knjige, u suštini je, preuzeta od Coea »The Maya«, 4th ed, Thames and Hudson, London, 1987. ali je autor sažeo neke stvari i izbacio istorijska detaljisanja, koja nisu u saglasnosti sa njegovim antropološkim pristupom, već sa tzv. direktnim istorijskim pristupom.

Autor, takode, navodi da se u Jugoslaviji niko nije ozbiljno bavio ovim kulturama (sa izuzetkom T. Sekelja i V. Momčilovića), ali gubi iz vida npr. tekst Gordana Momčilovića »Uspori i pad civilizacije Maja« u novosadskim »Poljima« br. 323 iz januara 1986. (s. 24—26). Međutim u Bibliografiji na kraju knjige ne navodi ni jednu od njih, a, štaviše, među svojim objavljenim radovima upisuje kao reference i radove u pripremi koji će biti objavljeni tek 1989. godine (!) U radu se, isto tako, ne oseća poznavanje većeg broja poznatih majologa i njihovih radova (bar ne iz »prve ruke«), a posebno sovjetskih — J.V. Knorozova, V.I. Guljajeva i R.V. Kinžalova, što je šteta, ali je, čini se, poslednjih decenija uobičajenija praksa mnogih naših autora da se na radove naučnika iz Sovjetskog saveza i ne osvrću.

Prvi deo knjige (i najveći, za šta u našim uslovima ima dosta opravdanja) »Pretkolumbovske religije Mezoamerike« bavi se njihovim počecima (oko 21.000 g.p.n.e. ostaci iz Tlapakoje kod glavnog grada Meksika), posebno kulturama Teotihuakana, olmečkim svetom, kulturama klasičnog perioda (sa potečkom u El Tahinu, u astečkom u Tampiku, starom imperijom Maja u Tikalu), post-klasičnim kulturama (Čičimeka i Tolteka koje autor izjednačuje sa »jednom grupom Čičimeka«, a što još uvek u nauci nije sigurno), »Petim Suncem« i astečkom kulturom, a posebno njihovim božanstvima. Ovaj deo knjige iako raden u formi izvesnog pregleda je sveobuhvatan i informativan, međutim i u njemu ima nekoliko sitnijih grešaka i nepreciznosti, npr. »da se zna da je pogrešno (?) sloj ljudi koji su obavljali i bili odgovorni za ispunjavanje ritualnih obaveza nazivati sveštenicima« (s.29), pozivajući se na Coea kao autoritet, međutim — logično je pitanje kako ih nazivati? Štaviše, npr. Asteci su imali i posebne škole za obuku ovih kadrova (sveštenika!), dakle, ono što bismo mi danas nazvali »bogoslovijama« i zvali ih calmacae (kalmakaje).

Takode, autor (s.46) kaže »oko 1328. na istorijsku pozornicu stupaju Meška Asteci, jedno od čitavog niza polunomadskih plemena koja su tokom 13. i 14. veka prosto preplavila Dolinu Meksika«. Doseljavanje nauških plemena u dolinu Meksika započinje oko 720. godine i dolazi 7 velikih plemena: Soćimilci, Calci, Tepaneci, Kului, Tlatloci, Tlaškalteci i Asteci. Po Franciscu Clavigeru oni su tek 1325. godine prodrli u meksičku dolinu, ali Bernardino de Sahagun govori o 1323., Jose de Acosta u svojoj »Istoriji prirode i društva Indije« pomera za još godinu dana ranije, Codex Ramirez na 1318. godinu, a pojedini savremeni istoričari, među kojima najubedljivije argumente daje Miguel Len-Portilla, i na 1299. godinu.

Naredni deo knjige pod nazivom »Put žad« objašnjava razvoj majanske civilizacije (bez davanja kompletne klasifikacije), kalendar i astronomiju Maja (što je i verovatno najlošiji deo knjige, jer, mnoge detalje autor očigledno i ne poznaje već se saglašava sa M. D. Coeom, koji bez obzira na svoju visoku reputaciju istraživača nije se detaljnije bavio ovom problematikom). Tako na primer tzv. majanski sistem notacije od nultog (A) dana daje datum 5. jun 8.498 g. p.n.e., a ne 11. avgust 3114 g. p.n.e. i kao takav se naziva Dugovremenski račun (Cuenta largo). Njime se periodi računanja ne ponavljaju sve do 374.440 godina, a najveći poznavaoci su David Kelly i Floyd Lundsberry sa Jelskog univerziteta. Takode, posle konkiste vreme se računa od tzv. 11 Ahau Katuna, a mesto Ičkansih (Merida) postaje mesto ustoličenja katuna upravo zbog svog istorijskog značaja za Indiose.

»Božanstva klasične majanske civilizacije« su naredno poglavlje knjige i očito je da je ovo autorova »uza« specijalnost. Jedina zamerka koja mu se može uputiti je da su sva božanstva naredana abecednim redom kao u nekakvom rečniku ili enciklopediji tako da su »izvučena« iz njihovog svakodnevnog majanskog života i miljea koji bi ih, eventualno, mogao detaljnije objasniti i približiti današnjem dobu. Posebno

je, pri tome, zanimljivo Kinžalovljevo objašnjenje majanskih brojnih božanstava u svetlu kulta predaka roda ili grada-države. Njime se mnogi problemi klasifikovanja i tumačenja božanstava razjašnjavaju i pojednostavljaju.

U poglavlju »Značenje simbola«, autor knjige se pozabavio kosmološkim konceptima majanske kulture, većim brojem ritualnih obrazaca upoređujući ih sa astečkim; lokalitetom Rio Azul i mogućnostima arheologije religije kao relativno novije discipline, kao i problemima tumačenja određenih materijalnih ostataka ove drevne civilizacije, ali i drevnih civilizacija uopšte. Iako se svaki čitalac neće moći saglasiti sa autorovim stavovima (s.96-97) da je »čovjek neizlječivo religiozan«, »da je religioznost nešto prirodno i karakteristično ljudskoj prirodi«, odnosno, »da su očekivanja o prevazilaženju i ukidanju religije ne samo preuranjena, već i lišena svakog osnova«, ova studija umnogome objašnjava duhovni svet Maja i ne treba praviti paralele sa evropskim duhom, jer u njemu živeti i verovati nikad nisu imali znakove jednakosti kao što je to bio slučaj u kulturama Mezoamerike. Jedan od vrlo značajnih detalja na koje se autor šire i ne osvrće je da su »iznad groba vladara pravljene piramide, na kojima su se rituali i izvodili« (s.105), odnosno, činjenicu da je tek 1952. godine ispod piramide Hrama natpisa pronađena prva kriptična sarkofagom, a da su do tada svi arheolozi i savremeni istoričari odbijali ideju, pa i samu pomisao, o istovetnoj ili bar delimično istovetnoj svrsi piramida u Mezoamerici sa onima u npr. Egiptu, iako je kod pojedinih starih španskih hroničara bilo ovakvih tvrdnji!

Takođe, autor u ovom poglavlju čini grešku (s.110) kad govori o majansko-astečkoj legendi o nastanku sveta. Macehualli nisu »obični ljudi« već preci Asteka i označavaju one koji su »zaslužni pokajanjem« Kecalkoatla nakon njegovog odlaska na istok u Oblast mrtvih (Miktlan) i povratka sa tog puta, kada je sopstvenim pokajanjem stvorio ljude i kukuruz. Obični, današnji ljudi su tzv. tlakaocamatlni (ljudi-majmuni) prema Analima iz Kuautilana.

Naredno poglavlje je »Popol Vuh i mit o božanskim blizancima« koje se bavi problemima proverenja i interpretacije ovog, verovatno, najznačajnijeg majanskog dela, odnosno, Sve-te knjige Maja-Kiče Indiosa, kao i silaskom u podzemni svet i jednim od najvažnijih majanskih mitova — mitu o božanskim blizancima koji ima i svojevrstan kosmološki kontekst.

Poslednje poglavlje je posvećeno »Prekolombovskim religijama i njihovim trgovinama u savremenim verovanjima«. Uočavajući »sjač prošlih vremena« i njegove uticaje na porobljena indioska plemena, odnosno na španski katolicizam na tlu Mezoamerike, autor vrlo jasno ukazuje na stvaranje novih verovanja, često i sinkretičkih, i kosmoloških konceptata kod pojedinih majanskih zajednica koje su opstale sve do današnjeg dana i upućuje na istraživanja koja su u tom pravcu vodena.

Poseban je problem »Referenci i Bibliografije« koja prati rad. Bilo je neophodno, bar ovog puta, razdvojiti šta je korišćena literatura, a šta postojeća jer se čitanjem vrlo lako može videti šta je sve autor koristio od ovde navedene literature. Ukoliko je želeo da uz rad predstavi postojeću literaturu o ovoj vrlo interesantnoj oblasti onda je mnoga važna dela i njihove autore prenebregao (npr. : R. Acosta, G. H. S. Bushnell, M. Covarrubias, L. C. de Cook, P. Drucker, P. Garcia, H. Cunov, J. M. Longyear, B. Mc Afree, M. Olmeda, F. Peterson, Y. Paddock, M. L. Palacios, L. Sejourn, G. Waine, B. L. Whorf, G. C. Vaillant, G. Zimmermann su samo neki od njih, pored već pomenutih sovjetskih). Takođe, neophodno je bilo bar navesti i radove brojnih španskih i indioskih hroničara, u ovoj bibliografiji, koji još uvek, s kritičkim iščitavanjem, imaju o ovoj materiji šta reći.

Sušтина ovog prikaza nije u umanjivanju značaja i postojećih vrednosti ovako jedinstvene knjige u našoj kulturi i nauci, već upravo ukazivanje na potrebu mnogo dublji i ozbiljniji, u svakom slučaju temeljniji, naučnog rada i pristupa ovoj oblasti koja je u Jugoslaviji potpuno neistražena i nepoznata, pa se čak ni na univerzitetima ili u institutima njome niko ne bavi. Stvarna vrednost ovog dela moći će se oceniti u našoj kulturi tek za deceniju-dve ukoliko ne ostane zaboravljeni pionirski poduhvat.

ars mathematicae

vladan panković

»NOVIJA FILOZOFIJA MATEMATIKE« (Zbornik radova, priredio Zvonimir Sikić), Nolit, Beograd, 1987.

Kao stoprva po redu, u sjajnoj biblioteci »Sazvežđa« beogradskog »Nolita«, pojavila se knjiga »Novija filozofija matematike«, koja sadrži radove jedanaest poznatih matematičara (R. Carnap, A. Heyting, J. von Neumann, I. Lakatos, W. V. Quine, R. L. Goodstein, K. Gödel, E. Beth, D. Prawitz, S. C. Kleene, G. Kreisel) od kojih se neki (Gödel, von Neumann) mogu svrstati među najveće genije matematike. Radove, originalno publikovane u periodu od 1931. do 1978. godine, odabrao je, preveo (za-jedno s Deanom Rosenzweigom) i klasifikovao na tri, uslovno rečeno, poglavlja (I Zasnivanje matematike, II Postojanje matematičkih predmeta, III Matematička logika), Zvonimir Sikić. Isti autor napisao je i nadahnut uvod (»Novija filozofija matematike«) u kojem, već na početku, određuje sadržaj knjige. »Filozofija matematike je« — kaže Sikić — »problematiziranje matematike, dovodenje matematike u pitanje. Filozofija matematike je, dakle, kritičko razmatranje matematike; razmatranje koje zahtijeva distancu, istupanje iz matematičkog mišljenja. Treba je stoga razlikovati od nekritičkog uranjanja u okvir matematičkog mišljenja u kojem se zbiva sama matematika. Ovaj bi uvod krivo mogli shvatiti kvazifilozofi vjerujući da je njime još jednom potvrđena njihova vizija matematičara koji ne može razumjeti bit znanosti; konkretno, njihova vizija matematičara koji ne može razumjeti bit matematike. Znanstvenik bi, naime, bio taj koji navodno ne može istupiti iz znanosti i jasno je filozofski shvatiti. Mi ovdje ne zastupamo to gledište. Iako znamo da većina znanstvenika ne istupa iz znanosti, mi isto tako znamo da većina filozofa nikada ne ulazi u znanost, što im unapred onemogućava da iz nje istupe. (Kvazi filozofi zaboravljaju da se istupiti može samo iz nečega u što se već prethodno ušlo.) Smatramo da filozofski relevantan govor o znanosti može izreći upravo znanstvenik koji istupa iz znanosti (i dopuštamo, ako je to nekome značajno, da on time postaje filozof) ili filozof koji ulazeći u znanost zadržava (filozofski) distanciju prema njoj. Točno je da čisti znanstvenici nisu relevantni za naše pitanje, ali ni tzv. čisti filozofi nemaju o njemu što reći. (Uostalom, relevantan povijest filozofije i znanosti dovodi ozbiljno u pitanje postojanje ovih čistih oblika). Problematiziranje matematike o kojem će ovdje biti riječ jest problematiziranje matematike kao spoznaje, ili točnije, kao paradigmatškog primjera spoznaje«. (str. 11.—12.)

Već iz navedenih uvodnih reči, kao i iz popisa imena autora članaka, sledi zaključak da

je »novija filozofija matematike« koncipirana, sasvim opravdano, s daleko većim pretenzijama no što je popularizacija novijih matematičkih teorija o fundamentima matematike, ili pak da bi bila samo »nastavak« dela Stefana Barkera »Filozofija matematike« koje se već pojavilo (pod rednim brojem 37) u istoj »nolitovoj« biblioteci. Zbog toga nije na odmet reći nekoliko reči o pristupu ovoj knjizi. Noviju filozofiju matematike« u celini mogu pratiti pre svega profesionalni matematičari, a uz nešto napora i oni koji su na opštem kursu matematike na fakultetima prirodno-tehničkog usmerenja prošli bar elementarni kurs algebre, matematičke logike i teorije skupova. Pa ipak za ove poslednje nije na odmet, dok je sa ostale, čije obrazovanje nije obuhvatalo gradivo matematike u traženom stepenu, praktično neophodno da svoja znanja obnove i dopune bilo iz standardnih univerzitetskih udžbenika, bilo iz veoma dobrih izdanja »Skolske knjige« iz Zagreba u biblioteci »Moderna matematika« (npr.: N. J. Vilenkin, »Priče o skupovima«, 1975.; L. A. Kalužin, »Što je matematička logika«, 1975.; H. Zsigmond, S. Mihaly, »Pristup modernoj algebri«, 1976.; V. N. Trostnikov, »Što su konstruktivni procesi u matematici«, 1983. J. — L. Krivine, »Aksiomska teorija skupova«, 1978., itd.) kao i iz mnogobrojnih izdanja drugih domaćih izdavača (npr.: M. Bertolino, »Matematika, prirodne nauke i marksističko obrazovanje«, Naučna knjiga, Beograd, 1980.). Ovo međutim nikako ne treba da uplašiti one koji nisu spremni na takve »napore«, jer je tekst knjige moguće pratiti i bez udubljanja u matematički formalizam, pa ipak i u takvom »krokiju«, i, u izvesnoj meri, intuitivno, spoznati veličinu postavljenih problema i veličinu uopštavajućih misli kojima se oni nastoje razrešiti. Čitaoca koji knjigu čita »impresionističkom tehnikom« treba takođe upozoriti da usmerenja u modernoj (novijoj) filozofiji matematike, kao što su na primer konstruktivizam, empirizam, intuicionizam, itd, nisu uvek niti u svemu ekvivalentni sa istoimenim usmerenjima savremene opšte filozofije, niti da iz njih potiču. Sve generalizacije koje se čitaocu, ad hoc, nameću, treba stoga podvrći opsežnoj i sistematskoj analizi.

Na kraju, može se reći da je »novija filozofija matematike« delo od one retke vrste koje nam tek kad ga pročitamo pokazuje koliko nam je bilo neophodno, koliko bi nam bez njega pogledi ostali skućeni. Umetnost matematike u naše vreme sve više postaje matematika života, života kao umeća i umetnosti.

zašto je snijeg prljav?

milovan tatarin

Pavao Pavličić: »RAKOVA DJECA« Znanje, Zagreb, 1988, biblioteka »HIT«

Ako je u prethodnom svom romanu, u »Krasopisu«, Pavličić zalažao uslojio priču tako što je, pored osnovne pripovijedne razine koja prati zbivanja uzrokovana anonimno pristiglih rukopisom, unio i maniristički obilježene relacije (odnos spram zbilje, tradicije, te odnos teksta prema samom sebi — metatekstualnost) i time zainteresirao ne samo konzumentski određene čitatelje već i one koji ponešto znaju o teoretskim eksplikacijama, a time onda priskrbio prilično povoljne vrijednosne sudove, u najnovijoj knjizi on će i najistrajnije re-

cipijente postaviti u ozbiljnu kušnju, naime, da roman dočitaaju do kraja.

I ovoga puta Pavličić se odlučio za vjerojatno najomiljeniji mu žanr, za krimić čija će radnja ponovo biti motivirana, sada već sasvim dobro poznatim autorovim načinom, nekim osobnim razlozima jednog od akatanata (»Radovan Sedlaček je moj prijatelj. Ne vidam ga dugo, doduše, to je komplicirano, ali on je moj prijatelj. Skupa smo odrasli«, str. 13.) što onda omogućuje da nosilac detekcije bude osoba, a to je baš ona nit koju Pavličić tako ustrajno sledi.